

ПРОГРАМА
курсу за вибором
для загальноосвітніх навчальних закладів

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

10 клас

(35 годин, 1 година на тиждень)

Гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
наказ Міністерства освіти і науки України від 18.09.2014 № 1054 «Про
надання навчальній літературі грифів Міністерства освіти і науки України»

Загальна редакція
доктора економічних наук, професора Смовженко Т.С.

Пояснювальна записка

Програма курсу за вибором «Фінансова грамотність» для учнів 10 класів розроблена за формою, запропонованою Міністерством освіти та науки України, і спрямована на реалізацію освітньої підготовки школярів старшої школи відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392).

Основні цілі вивчення курсу за вибором «Фінансова грамотність»

Вивчення курсу «Фінансова грамотність» у 10 класі загальноосвітньої школи зумовлено тим, що відомості з актуальних питань роботи банківських установ, валютного та фінансового ринків та захисту прав споживачів фінансових послуг містяться в розрізненому вигляді в окремих розділах навчальних програм з економіки для учнів 8-9 та 10-11 класів. Водночас кількість годин, передбачена навчальними програмами, не надає можливості формування в учнів фінансової культури користування фінансовими послугами.

Метою вибіркового курсу «Фінансова грамотність» є ознайомлення учнів із сучасними фінансовими продуктами та послугами, розвиток в них навичок використання таких продуктів, а також вміння власного фінансового планування на майбутнє.

До загальних цілей, які реалізуються при вивченні фінансової грамотності у класах усіх профілів навчання, належить:

- засвоєння фундаментальних знань про фінансове життя суспільства, а саме: основних економічних категорій, законів, закономірностей, тенденцій;
- формування світогляду цивілізованої людини, що визнає такі загальнолюдські цінності, як свобода діяльності та вибору, право приватної власності, дотримання законності тощо;
- сприяння розвитку навичок раціональної економічної та фінансової поведінки людини як споживача фінансових послуг, платника податків, тощо;
- підтримка інтересу до вивчення предметів економічного спрямування;
- формування фінансової культури.

Відповідно до загальних цілей курсу основні завдання полягають в тому щоб через практичну діяльність, адаптовану до вікових особливостей учнів сформувати певні економічні компетенції:

- розуміння ролі фінансових установ в економіці;
- уміння знаходити інформацію про конкретні види фінансових послуг, що надаються різними фінансовими установами;
- уміння визначати доцільність користування тими чи іншими фінансовими послугами;
- навички оцінки переваг та недоліків різних фінансових продуктів;
- реалізація можливостей для досягнення фінансової безпеки.

Структура курсу

Програма курсу «Фінансова грамотність» розрахована на 35 годин. Навчальні години, у свою чергу, розподіляються на власне вивчення матеріалу (30 годин) та резервний час (5 годин).

Структура курсу підпорядкована певній логіці, яка спирається на основні принципи пізнання, а саме:

- рух від простого до складного;
- поєднання історичного і логічного;
- перевірку достовірності отриманих знань;
- навчання у процесі діяльності.

Курс «Фінансова грамотність» охоплює 15 розділів, які складаються з 30 тем.

У перших розділах учень, передусім, має засвоїти зміст фундаментальних категорій, які властиві будь-якій економіці. Це – гроші, надходження, витрати, продукт, потреби, споживач, податки тощо. Далі він знайомиться з процесами та явищами, які властиві фінансовій сфері, а саме: здійснення платежів, обмін валюти тощо. Наступний матеріал присвячений різним аспектам надання фінансових послуг фінансово-кредитними установами. Учень не лише знайомиться з основними видами фінансових послуг, а й вивчає особливості їх надання, знайомиться з їх юридичними аспектами, усвідомлює роль страхування та захисту споживачів фінансових послуг. Заключний розділ дозволяє учнем опанувати власний бюджет та фінансове планування з використанням наявних можливостей.

Результати навчання, отримані компетенції

Враховуючи мету вивчення курсу «Фінансова грамотність» його структуру та профіль навчання, при формуванні підсумкової оцінки доцільно враховувати не лише рівень теоретичних знань, а й набуті навички. Формами перевірки теоретичних знань можуть бути:

- усні відповіді за заданою темою,
- реферати та есе за заданою або обраною темою,
- відповіді на тестові завдання різних рівнів складності,
- аргументи при обговоренні актуальних фінансових проблем.

Перевірка набутих навичок може здійснюватися у процесі:

- розв'язування задач різних рівнів складності,
- оцінки результатів дослідження певних умов надання фінансових послуг,
- обґрунтування конкретних економічних рішень при виконанні практичних завдань,
- аналіз вигідності умов надання різними фінансово-кредитними установами певних фінансових послуг
- визначення умов необхідних для досягнення фінансової безпеки.

Зміст програми

(35 годин, у тому числі 30 годин на вивчення матеріалу, 5 годин резервних)

№ теми	К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
РОЗДІЛ 1. Історія і теорія грошей			
1.	1	<p>Для чого потрібні гроші? Сучасна теорія грошей, історія виникнення грошей та української гривні зокрема. Причини виникнення грошей та базові терміни. Купівельна спроможність грошей, їх функції, вартість у часі. Основні правила користування грошима.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке гроші, яких видів вони бувають і які функції вони виконують; • розуміє: які типи законних платіжних засобів використовують; • розрізняє справжні купюри від фальшивих шляхом ознайомлення з основними елементами захисту сучасних грошей; • визначає вплив інфляції на вартість грошей в Україні та в світі; • наводить приклади суспільної та економічної корисності грошей; • характеризує основні правила користування грошима.
РОЗДІЛ 2. Введення до власних фінансів			
2.	1	<p>Надходження Поняття і класифікація доходів сім'ї. Характеристика окремих видів доходів сім'ї. Необхідність прогнозування доходів сім'ї. Напрями збільшення доходів громадян.</p>	<p>Учень/учениця</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає поняття і види доходів сім'ї; • розуміє місце домашнього господарства в сучасній економіці; • розрізняє джерела надходження грошових коштів; • визначає доходи сім'ї; • уміє на практиці складати власний і сімейний бюджети; • характеризує фінансовий добробут сім'ї.
3.	1	<p>Витрати Суть і причини виникнення сімейних витрат. Класифікація і характеристика сімейних витрат. Прогнозування сімейних витрат.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>знає, що таке сімейні витрати, причини їх виникнення, види та характеристику;</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє необхідність прогнозування витрат та управління ними; • розрізняє сімейні витрати; • визначає зміни сімейних витрат з урахуванням впливу різних факторів; • уміє на практиці розраховувати

			<p>обсяг витрат та приймати обґрунтовані рішення щодо фінансування важливих витрат;</p> <ul style="list-style-type: none"> • характеризує чинники, від яких залежать обсяги витрат родини.
4.	1	<p>Планування значних фінансових подій Поняття і види сімейного бюджету. Особливості та види значних фінансових подій для сім'ї.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке сімейний бюджет; • розуміє важливість управління сімейними фінансами; • розрізняє види сімейного бюджету за ступенем збалансованості; • визначає значні фінансові події, які суттєво впливають на бюджет сім'ї; • уміє на практиці розраховувати прогнозну вартість значних фінансових подій для сім'ї та прогнозувати суму необхідних надходжень для їх фінансування; • характеризує види і особливості значних фінансових подій.
РОЗДІЛ 3. Податки та податкова культура			
5.	1	<p>Що таке податки і для чого вони потрібні? Податки: поняття, види, роль у суспільстві. Обов'язкові елементи податків. Особливості оподаткування в Україні. Мета сплати податків.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке податки, їх основні види та функції; • розуміє роль податків у суспільстві та важливість сплати податків кожним громадянином; • розрізняє види податків; • визначає особливості системи оподаткування в Україні; • уміє на практиці розраховувати суми основних податків; • характеризує податки як інструмент перерозподілу доходів між членами суспільства.
РОЗДІЛ 4. Пластикові картки, банкомати і грошові перекази			
6.	1	<p>Види пластикових карток Поняття пластикових карток. Види та основні елементи пластикових карток. Комісії, встановлені банком за користування пластиковими картками. Типові помилки, що допускають користувачі</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке пластикові картки і яких видів вони бувають; • розуміє, які види операцій можна виконувати з пластиковими картками; • розрізняє основні захисні елементи пластикових карток; • визначає функціональні характеристики пластикових карток;

		пластикових карток.	<ul style="list-style-type: none"> • наводить приклади помилок, які допускають клієнти при користуванні ними; • характеризує основні елементи пластикових карток.
7.	1	<p>Здійснення платежів Поняття електронних платежів. Платіжні інструменти, за допомогою яких здійснюються електронні платежі. Правила, яких слід дотримуватися при здійсненні платежів за допомогою пластикової картки через POS-термінал. Правила здійснення платежів за допомогою пластикової картки в Інтернеті. Електронні гроші, їх переваги і недоліки.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке електронні платежі, основні платіжні інструменти; • розуміє, як уникнути типових помилок при здійсненні платежів пластиковою карткою; • розрізняє операції, що здійснюються за допомогою електронних грошей; • визначає, за допомогою яких платіжних інструментів можна здійснювати електронні платежі; • уміє на практиці користуватися пластиковою карткою; • характеризує правила безпеки при здійсненні електронних платежів.
8.	1	<p>Грошові перекази Грошовий переказ: сутність та види. Обмеження суми та валюти грошового переказу в Україні. Здійснення грошових переказів через банкомат. Типові помилки при здійсненні грошових переказів.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке грошовий переказ, його основні види; • розуміє, як здійснюється грошовий переказ в банку • розрізняє суб'єктів, що беруть участь в процесі переказу коштів; • визначає основні помилки при переказі грошових коштів та методи їх уникнення; • уміє на практиці здійснювати грошові перекази через банкомат та через центри віртуального самообслуговування; • характеризує обмеження стосовно сум переказу коштів.
РОЗДІЛ 5. Іноземна валюта та валютні операції			
9.	1	<p>Обмін валюти Валюта: сутність та види. Валютний курс, його призначення та види. Методи визначення валютного курсу. Регулювання валютного</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке валюта, яких видів вона буває і для чого здійснюється її обмін; • розуміє, як здійснюється обмін валюти і як встановлюється валютний курс;

		<p>курсу. Чинники, що впливають на зміну валютного курсу. Конвертованість валюти. Котирування валют. Операції з валютою.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняє основні види валют; • визначає процес обміну валюти; • уміє на практиці розраховувати курси та крос-курси валют з використанням різних методів; • характеризує види валют за ступенем конвертованості.
РОЗДІЛ 6. Власна фінансова безпека			
10.	1	<p>Фінансова документація Фінансовий документ, його значення. Вимоги до змісту й оформлення фінансових документів. Класифікація фінансових документів. Фінансові документи, які використовуються в повсякденному житті</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке фінансові документи; • розуміє, чому важливо ознайомлюватися з фінансовими документами, які підписуєш та чому потрібно зберігати копії; • розрізняє види фінансових документів; • визначає головне призначення фінансових документів; • уміє на практиці правильно заповняти та оформляти фінансові документи; • характеризує використання комбінованих фінансових документів.
11.	1	<p>Обачлива фінансова поведінка Вплив економіки на фінансову безпеку школярів. Фінансова безпека та можливі шляхи її забезпечення. Ціна зароблених грошей. Ефективне використання грошей для забезпечення власної фінансової стабільності.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що означає «обачлива фінансова поведінка» та на основі чого воно формується; • розуміє, як правильно аналізувати інформацію, надану фінансовими установами; • розрізняє послуги банків для заощадження грошей; • визначає, як правильно і грамотно використовувати банківські послуги; • наводить приклади застосування теоретичних знань для аналізу фінансових явищ; • характеризує фінансову безпеку та можливі шляхи її забезпечення.
РОЗДІЛ 7. Депозити			
12.	1	<p>Банківські депозити Депозитні операції банків в українському законодавстві. Класифікація банківських</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке банківські депозити, їх різновиди; • розуміє залежність процентної ставки за депозитом від терміну

		депозитів фізичних осіб. Характеристика окремих видів депозитів. Процентна ставка за депозитом. Особливості укладення депозитної угоди. Страхування депозитів.	вкладу; <ul style="list-style-type: none"> • розрізняє особливості поточних і строкових депозитів • визначає гарантії повернення коштів вкладникам банків та страхування вкладів; • уміє на практиці розраховувати суми доходу за депозитом; • характеризує використання банківських депозитних продуктів.
13.	1	Небанківські депозити Особливості залучення депозитів небанківськими фінансовими інститутами. Переваги і недоліки депозитів у кредитних спілках. Фінансові піраміди, їх ознаки та різновиди.	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> • знає про діяльність небанківських фінансових інститутів; • розуміє переваги і ризики розміщення депозиту у небанківській фінансовій установі; • розрізняє діяльність фінансових пірамід та їх ознаки. • визначає переваги і ризики розміщення депозиту у небанківській фінансовій установі; • наводить приклади використання депозитних продуктів небанківських установ • характеризує діяльність кредитних спілок.
14.	1	Окремі види депозитів Особливості відкриття депозитів в іноземних валютах. Мультивалютний депозит. Депозити в дорогоцінних металах, їх переваги та недоліки.	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> • знає особливості розміщення банківських депозитів в іноземних валютах та банківських металах; • розуміє залежність процентної ставки за депозитом від виду валюти; • розрізняє переваги та недоліки валютних та металевих депозитів; • визначає процентні ставки за депозитами у валюті; • наводить приклади використання банківських валютних та металевих депозитів; • характеризує дохідність депозитів в залежності від зміни валютного курсу.
РОЗДІЛ 8. Інвестиції			
15.	1	Ринки капіталу Фінансовий ринок та його	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке фінансовий ринок,

		<p>місце на ринку капіталів. Види цінних паперів, мета їх випуску. Ринок цінних паперів в Україні. Фондова біржа, позабіржовий ринок. Інтернет-торгівля цінними паперами на фондовій біржі.</p>	<p>ринок капіталів, фондовий ринок та які основні цінні папери випускаються в Україні;</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє, як відбувається купівля-продаж цінних паперів, які права та обов'язки має інвестор; • розрізняє фінансові інструменти (цінні папери), які випускаються та перепродуються через посередників; • визначає властивості існуючих на ринку фінансових інструментів та прийме рішення щодо можливостей їх придбання; • уміє на практиці розраховувати прибуток від інвестиційних операцій з цінними паперами та витрат на ці операції; • характеризує найбільш поширені цінні папери на фондовому ринку (акції та облігації).
16.	1	<p>Колективне інвестування Діяльність з колективного інвестування. Інвестиційні фонди: сутність та їх види. Види цінних паперів, що випускаються інститутами спільного інвестування. Захист прав інвесторів в Україні. Угода про купівлю цінних паперів колективного інвестування.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке колективне інвестування, ІСІ і яких видів вони бувають; • розуміє, як здійснюється діяльність з колективного інвестування і якими документами вона регламентується в Україні; • розрізняє основні типи фондів та діяльність структур, які забезпечують їх функціонування в Україні; • визначає принципи колективного інвестування; • уміє на практиці розраховувати вартість цінних паперів та прибуток від здійснених інвестицій; • характеризує здійснення заощаджень та отримання доходів від колективного інвестування.
17.	1	<p>Окремі види інвестицій Інвестиції у рухоме і нерухоме майно. Інвестиції в дорогоцінні метали. Арт-інвестиції – інвестиції в предмети мистецтва.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає особливості вкладання коштів у рухоме і нерухоме майно, дорогоцінні метали та предмети мистецтва; • розуміє, як приймати раціональні

			<p>рішення щодо інвестування;</p> <ul style="list-style-type: none"> • розрізняє базові терміни щодо окремих видів інвестицій; • визначає альтернативні шляхи вкладання коштів з метою отримання доходів та зниження інвестиційних ризиків; • уміє на практиці оцінювати результати інвестування; • характеризує, що належить до предметів рухомого та нерухомого майна.
РОЗДІЛ 9. Пенсійні заощадження			
18.	1	<p>Державна та приватна пенсія Суть пенсії та її види. Державна пенсія. Недержавна пенсія.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає про систему пенсійного забезпечення в Україні; • розуміє рівні пенсійного забезпечення; • розрізняє державне і недержавне пенсійне забезпечення; • визначає сутність пенсії та її види; • уміє на практиці розраховувати суми пенсійних виплат; • характеризує державну солідарну систему, обов'язкову накопичувальну систему, добровільну накопичувальну пенсійну систему.
РОЗДІЛ 10. Види кредитів			
19.	1	<p>Види кредитів: споживчі кредити, авто кредити, кредити на житло Споживчий кредит. Принципи та умови споживчого кредитування в Україні. Особливості авто кредитування. Особливості іпотечного кредитування. Захист права споживачів кредитних послуг в Україні.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає поняття “споживчий кредит” та його види; • розуміє права і обов'язки споживача послуг споживчого кредитування; • розрізняє умови споживчого кредитування; • визначає принципи споживчого кредитування; • уміє на практиці заповнювати документи для отримання споживчих кредитів; • характеризує різновиди споживчого кредиту: автокредитування, іпотечне кредитування.
РОЗДІЛ 11. Види кредиторів			
20.	1	Банки	Учень/учениця:

		<p>Банки та їх функції в економіці. Структура банківської системи України. Клієнт банку та банківські послуги. Захист прав споживачів банківських послуг. Контроль і нагляд за функціонуванням банків в Україні.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • знає, що являє собою банк та банківська система України, які послуги надають банки своїм клієнтам, на яких умовах можна стати клієнтом банку; • розуміє значення банків у задоволенні потреб споживача у фінансових послугах (деPOSITNІ, кредитні, платіжні, інвестиційні), умови, на яких надаються ці послуги, зокрема послуги споживчого кредитування; • розрізняє основні функції банків в економіці; • визначає сферу діяльності банків та коло здійснюваних операцій; • уміє на практиці відкривати рахунок в банку для користування окремими видами банківських послуг; • характеризує порядок регулювання діяльності банків в Україні.
21.	1	<p>Фінансово-кредитні установи Сутність та принципи діяльності кредитних спілок. Особливості надання фінансових послуг кредитною спілкою. Принципи діяльності та особливості надання послуг ломбардом. Структура договору фінансового кредиту ломбарду. Сутність та види лізингу. Порядок оформлення договору та надання послуги фінансового лізингу.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке кредитна спілка та ломбард та які послуги вони надають; • розуміє принципи та особливості організації діяльності кредитних спілок та ломбардів, особливості надання лізингу; • розрізняє види кредитних та депозитних послуг, які надають кредитні спілки, а також види послуг, які надають ломбарди; • визначає порядок оформлення договору та надання послуги фінансового лізингу; • уміє на практиці заповнювати договори для одержання послуг із фінансового лізингу; • характеризує надання лізингових послуг фінансовими посередниками.
РОЗДІЛ 12. Фінансова складова запозичень			
22.	1	<p>Прямі витрати на запозичення Витрати на запозичення.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке витрати на запозичення, яких видів вони

		<p>Виплата процентів. Види банківських комісій та їх включення до прямих витрат на запозичення. Ефективна і реальна процентні ставки за кредит і їх розрахунок. Методи погашення кредиту.</p>	<p>бувають і чому не існує «безкоштовних» кредитів або кредитів «за нульовою ставкою»;</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє, як враховуються прямі витрати на запозичення у сукупній вартості кредиту; • розрізняє види витрат на запозичення; • визначає вартість кредиту; • уміє на практиці розраховувати суми переплати за кредит, використовуючи кредитний калькулятор та порівнюючи вартість кредитних продуктів на основі обчислення ефективної процентної ставки; • характеризує різні види кредитних продуктів фінансових установ на основі розрахунку ефективної процентної ставки.
23.	1	<p>Відповідні платежі Непрямі витрати на запозичення та їх види. Страхові платежі та їх розрахунок. Супутні витрати. Включення відповідних платежів до розрахунку вартості кредиту.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке непрямі витрати на запозичення відповідні платежі; • розуміє, що не завжди відповідні платежі встановлюються і отримуються кредитором; • розрізняє вартість кредитів з урахуванням прямих та непрямих витрат на запозичення за допомогою реальної процентної ставки; • визначає види непрямих витрат на запозичення; • уміє на практиці розраховувати відповідні платежі; • характеризує особливості сплати відповідних платежів.
24.	1	<p>Реструктуризація кредиту Реструктуризація кредиту і її мета. Зміни у кредитному договорі під час реструктуризації. Методи реструктуризації кредиту. Оцінка ефективності реструктуризації кредиту.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке реструктуризація кредиту, коли і чому вона здійснюється; • розуміє, які елементи кредиту підлягають реструктуризації; • розрізняє основні елементи кредитного договору, які позичальник може тимчасово змінити;

			<ul style="list-style-type: none"> • визначає методи реструктуризації кредиту; • уміє на практиці оцінювати ефективність реструктуризації з використанням ефективної процентної ставки. • характеризує проблеми в обслуговуванні кредитної заборгованості.
РОЗДІЛ 13. Юридична складова запозичень: огляд і заключна частина			
25.	1	<p>Кредитні договори Кредитний договір, його форма та види. Зміст кредитного договору. Процедура укладання кредитного договору. Зміна, розірвання та припинення кредитного договору.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке кредитний договір та які його істотні умови; • розуміє, як здійснюється процедура зміни, розірвання та припинення кредитного договору; • розрізняє базові ознаки кредитного договору; • визначає зміст кредитного договору та порядок його укладання; • уміє на практиці укладати кредитний договір та орієнтування у його змісті на предмет відповідності чинному законодавству та інтересам фізичної особи; • характеризує правові засади змісту кредитного договору та порядку його укладення, зміни та припинення закріплені в Цивільному кодексі України.
26.	1	<p>Відповідальність позичальника Юридична відповідальність та її форми. Підстава відповідальності позичальника. Застава, як вид забезпечення виконання зобов'язань позичальником. Стягнення на майно боржника.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке юридична та цивільно-правова відповідальність та що таке заходи примусового стягнення боргу; • розуміє, які наслідки майнового характеру застосовуються до позичальника за порушення кредитного договору • розрізняє міру відповідальності позичальника; • визначає порядок стягнення на майно боржника; • уміє на практиці визначати розмір неустойки (штрафу, пені) за порушення грошових зобов'язань за

			кредитним договором; <ul style="list-style-type: none"> • характеризує заставу, як вид забезпечення виконання зобов'язань позичальником.
27.	1	Права та обов'язки споживача фінансових послуг Фінансові послуги в Україні. Державні органи, що здійснюють державне регулювання фінансових послуг та забезпечують захист прав споживачів цих послуг. Договір про фінансові послуги. Права та обов'язки споживача фінансових послуг.	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> • знає права та обов'язки споживача фінансових послуг та органи, які в Україні здійснюють захист прав споживача фінансових послуг; • розуміє значення договору про фінансові послуги як документу, в якому закріплені обов'язки споживача фінансової послуги; • розрізняє найбільш поширені в Україні фінансові послуги; • визначає вимоги до змісту договорів про фінансові послуги; • уміє на практиці укладати договори про фінансові послуги з елементами захисту інтересів та прав споживачів; • характеризує, як забезпечується захист прав споживачів фінансових послуг.
РОЗДІЛ 14. Страхування і фінансовий захист			
28.	1	Навіщо потрібне страхування. Страхування відповідальності громадян Страхування, його історичні передумови та ознаки. Основні учасники страхових відносин. Форми страхування. Порядок укладання та виконання договорів страхування в Україні. Страхування відповідальності. Умови придбання страхового полісу міжнародної системи автострахування «Зелена карта».	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> • знає, навіщо потрібне страхування, які форми страхування існують та хто виступає в якості основних учасників страхового процесу; • розуміє, хто та як може купувати страхові поліси та роль договору в страховому процесі; • розрізняє основних учасників страхових відносин; • визначає сутність та роль страхування; • уміє на практиці укладати договори страхування та розраховувати розмір компенсації збитку при настанні страхового випадку за договором страхування цивільної відповідальності автовласників; • характеризує форми страхування.
29.	1	Особисте та майнове	Учень/учениця:

		<p>страхування Види страхування, що відносяться до страхування майна громадян. Призначення та сутність страхування будівель громадян. Порядок і особливості страхування домашнього майна громадян. Страховання предмету іпотеки. Страховання транспортних засобів. Особисте страхування громадян. Страховання від нещасних випадків: особливості надання страхового захисту громадянам. Порядок отримання послуг в рамках добровільного медичного страхування. Страховання громадянам, які виїжджають за кордон. Основні види страхування життя.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • знає, які види страхування відносяться до майнового та особистого страхування громадян • розуміє особливості укладання та виконання договорів страхування майна, життя та здоров'я громадян • розрізняє найбільш типові ризики від яких здійснюється страхування транспортних засобів громадян; • визначає які особливості надання страхового захисту громадянам • уміє на практиці розраховувати вартість страховки та розмір компенсації збитку при настанні страхового випадку; • характеризує порядок отримання послуг в рамках добровільного медичного страхування.
РОЗДІЛ 15. Власний бюджет і фінансове планування			
30.	1	<p>Планування вашого фінансового життя з використанням наявних можливостей Поняття фінансового плану сім'ї. Послідовність розроблення сімейного фінансового плану.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає фінансовий план сім'ї; • розуміє послідовність розроблення сімейного фінансового плану; • розрізняє особливості і правила фінансового планування; • визначає ефективність фінансового плану сім'ї; • уміє на практиці складати фінансовий план сім'ї та оперативно вносити зміни до нього; • характеризує фінансові продукти, що включаються до фінансового плану сім'ї.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Радіонова І. Ф. Загальна економіка : підручник для 10 (11) класів середніх загальноосвітніх навчальних закладів / І. Ф. Радіонова, І. С. Кравченко, В. В. Радченко ; за ред. І. Ф. Радіонової. – 6-те вид., доп. і переробл., виправлене. – Кам'янець-Подільський : «Аксиома», 2008. – 395 с.
2. Горленко Г. О. Практикум з економіки. 10–11 клас / Г. О. Горленко. – Вид. 4-те, перероб. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2009. – 80 с.
3. Горленко Г. О. Практикум з економіки. 10–11 клас : посібник для вчителя / Г. О. Горленко. – Вид. 4-те, перероб. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2008. – 76 с.
4. Горленко Г. О. Збірник задач з економіки : навч. посібник для учнів 10–11 класів / упорядник Г.О. Горленко – Вид. 4-те доп. і перероб. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2009. – 168 с.
5. Горленко Г. О. Методичний посібник для вчителя до Збірника задач з економіки / Г. О. Горленко. – Вид. 2-ге. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2003. – 116 с.
6. Горленко Г. О. Збірник завдань для державної підсумкової атестації з економіки для учнів 11 класів / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2010. – 224 с.
7. Горленко Г. О. Тестові завдання з економіки : навч. посібник для учнів 8–10 класів загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням економіки / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2008. – Ч. I. – 168 с.
8. Горленко Г. О. Економіка (Профільний рівень). Тренувальні вправи + Лабораторні роботи : навч. посібник для учнів 10-х класів суспільно-гуманітарного напрямку навчання / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2010. – 74 с.
9. Економічна енциклопедія : у трьох томах / редкол. : ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000.
10. Єщенко П. С. Економіка для всіх / П. С. Єщенко. – К. : Вища шк., 2009. – 478 с.
11. Збірник різнорівневих завдань для державної підсумкової атестації з економіки / І. Є. Тимченко, Л. П. Крупська, Ю. С. Латер, Т. І. Чорна, І. В. Ящишина ; за ред. І. Є. Тимченко. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2003. – 136 с.
12. Книга для вчителя економіки : довідково-методичне видання / упоряд. Н. В. Бескова, В. М. Проценко. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 256 с.
13. Латер Ю. С. Методичний посібник до «Робочого зошита із загальної економіки» / Ю. С. Латер, І. В. Ящишина. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2004.
14. Мікроекономіка і макроекономіка : підручник для студ. екон. спец. / С. Будаговська, О. Кілієвіч, І. Луніна та ін. ; за заг. ред. С. Будаговської. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 517 с.
15. Панчишин С. Економіка. 10–11 клас : тестові завдання / С. Панчишин. – К. : Либідь, 2003. – 184 с.

16. Панчишин С. Макроекономіка : навч. посібник / С. Панчишин. – Вид. 2-ге, стереотипне. – К. : Либідь, 2002. – 615 с.
17. Прикладна економіка : посібник для загальноосвітніх навчальних закладів (10–11 класів) // Підготовлено на основі американського видання «Applied Economics» / за ред. І. Ф. Радіонової. – К. : АртЕк, 2001. – 224 с.
18. Прикладна економіка : керівництво з планування навчального процесу для вчителя. – К. : АртЕк. 2001. – 96 с.
19. Прикладна економіка: збірка завдань та вправ для учнів. – К. : АртЕк, 2001. – 160 с.